

- მონიტორინგი გაუნიოს რისკების მართვის კომიტეტის მიერ რეკომენდებული და დირექტორატის მიერ დამტკიცებული რისკების მართვის სტრატეგიის განხორციელებას;
- საერთო რისკების მონიტორინგი, აგრეთვე მონიტორინგი ცალკეული რისკისა და ბიზნესის სახეობის მიხედვით;
- სტრატეგიების გამოყენება, რათა დადგინდეს რისკების მართვის პოლიტიკისა და სტრატეგიის განხორციელების გავლენა თითოეული რისკის ამლები სტრუქტურული ერთეულის მუშაობაზე;
- ბანკის შიგნით შემუშავებულ ნებისმიერ ახალ საქმიანობასთან და/ან პროდუქტთან დაკავშირებით წინადადებების განხილვა;
- რისკების პროფილის შესახებ ანგარიშის მომზადება და ბანკის გენერალური დირექტორისა და რისკების მართვის კომიტეტისათვის წარდგენა რეგულარულად. ჩვეულებრივ შემთხვევაში ანგარიში წარდგენილი უნდა იყოს, სულ ცოტა, ყოველ კვარტალში ერთხელ. რაიმე მოულოდნელი ცვლილების შემთხვევაში ანგარიში უფრო ხშირი ინტერვალებით უნდა მომზადდეს.

რისკების მართვის სამსახური, როგორც წესი, შედარებით მცირე აქტივების მქონე კომერციულ ბანკში ფუნქციონირებს ერთიანი სტრუქტურული ერთეულის სახით. რაც შეეხება დიდ ბანკებს, აქ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს რამდენიმე დამოუკიდებელი რისკის მართვის სამსახურის არსებობას (მაგალითად, ფინანსური რისკების, საკრედიტო რისკებისა და ა.შ.).

23.2. რისკების შეფასებისა და მართვის სისტემა

თანამედროვე საბანკო ბაზარი წარმოუდგენელია რისკების გარეშე. რისკი არის ნებისმიერი საბანკო ოპერაციის თანმდევი, უბრალოდ, იგი შეიძლება იყოს სხვადასხვა მასშტაბის, განსხვავებულია მათი განეიტრალების ბერკეტებიც და ძალისხმევაც. კომერციული ბანკი, თავისი ფუნქციებიდან გამომდინარე, უნდა იყოს საზოგადოების ერთ-ერთი ყველაზე საიმედო ინსტიტუტი, ეკონომიკური სტაბილურობის საფუძველი.

საბანკო რისკები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან წარმოშობის ადგილისა და დროის, დამახასიათებელი შიდა და გარე ფაქტორების ერთობლიობის მიხედვით. ამასთან მნიშვნელოვანია, რომ საბანკო რისკების სხვადასხვა ტიპი ურთიერთდაკავშირებულია და ერთი რისკის ცვლილება ზრდის ან ამცირებს თითქმის ყველა დანარჩენ რისკს. ეს, რა თქმა უნდა, ართულებს კონკრეტული რისკის შეფასების მეთოდის შერჩევას და მისი ოპტიმიზაციის გადანყვეტილების მიღებას მიუყვართ სხვა რისკფაქტორების ანალიზისაკენ. ამიტომ, მთავარი მოთხოვნა, რასაც საბანკო რეგულაცია უყენებს კომერციულ ბანკებს, არის არა რისკების საერთოდ განეიტრალება, არამედ „გონივრულად გარისკვა“. საბანკო რისკების მაღალ დონეზე, პროფესიონალურად მართვა, რისკფაქტორების ოპერატიული აღმოჩენა, იდენტიფიკაცია, აღრიცხვა და მათი განეიტრალების ბერკეტების ამუშავება პირველხარისხოვანი მნიშვნელობისაა.

როგორც აღინიშნა, საბანკო საქმიანობა არის სახელმწიფო ზედამხედველობის მხრიდან ყველაზე რეგულირებადი საქმიანობა. საქართველოს

ეროვნულმა ბანკმა შექმნა რისკების კონტროლის სისტემა, სარისკო ოპერაციების „ჩარჩოები“, რაც მოიცავს სავალდებულო რეზერვების შექმნას ვალდებულების მიხედვით, აქტივების შესაძლო დანაკარგების რეზერვების ფორმირებას, მოთხოვნებს კაპიტალის მოცულობისა და ადეკვატურობის მიმართ, ღია სავალუტო პოზიციის ლიმიტს, სავალდებულო ეკონომიკურ ნორმატივებს, მოთხოვნებს შიდა კონტროლის (შიდა აუდიტი) მიმართ და ა.შ.

რისკების მართვის პროცესი კომერციულ ბანკში შედგება შემდეგი ელემენტებისაგან:

- 1) რისკების დადგენა;
- 2) რისკების შეფასება;
- 3) ლიმიტების დადგენა თითოეული რისკის სახეობისათვის და მათი მონიტორინგი;
- 4) რისკების მართვის საინფორმაციო სისტემები;
- 5) რისკების კონტროლი;
- 6) აქტივებისა და ვალდებულებების მართვა;
- 7) რისკების შეფასება სტრატეგისტების მოდელის გამოყენებით.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი:

1) რისკების დადგენა არის საბანკო რისკების მართვის პროცესის პირველი ეტაპი, რომლის მიზანია იდენტიფიცირება ბანკის მიერ საბანკო ოპერაციებისათვის დამახასიათებელი ყველა იმ სახეობის რისკისა, რომელთაც შეიძლება ბანკს ზარალი მოუტანონ. რისკის განსაზღვრის დროს მნიშვნელოვანია, გათვალისწინებულ იქნეს შემდეგი ფაქტორები:

- ყველა სახეობის ოპერაციისა და პროცესის მოცვა;
- რისკების შესახებ ინფორმაციის კონსოლიდაცია და ანალიზი ინფორმაციის ნებისმიერი წყაროს გამოყენებით;
- რისკების აღბათობის ანალიზი და ამ რისკების შედეგები.

2) რისკების შეფასებისას შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა მეთოდი (რაოდენობრივი, ხარისხობრივი, სტანდარტული, ალტერნატიული). რისკების შეფასებისას გამოყენებული მეთოდი უნდა შეესაბამებოდეს ბიზნეს-ოპერაციების სახეობას, მასშტაბებსა და კომპლექსურობას, მონაცემთა შეგროვების შესაძლებლობებს, დირექტორატისა და შესაბამისი აღმასრულებელი პირების უნარს, აღიქვან გამოყენებული რისკების შეფასების სისტემის შეზღუდვათა საბოლოო შედეგები. მეტად მნიშვნელოვანია, რომ რისკების შეფასების მეთოდები გასაგები იყოს ბანკის იმ თანამშრომლებისათვის, რომლებიც ჩართული არიან რისკმენეჯმენტის სისტემაში, მათ შორისაა (და არა მხოლოდ) რისკების მართვის კომიტეტი, ხაზინის სამსახური, რისკების მართვისა და შესაბამისი სტრუქტურული ქვედანაყოფების ხელმძღვანელები. ლიკვიდობის თემის განხილვისას შევეხეთ „გეპ“-ის ანალიზს, ცნობილია ასევე რისკების გაზომვის სტატისტიკური მეთოდი VaR (Value at Risk) და სხვ.

3) რისკების ლიმიტები, როგორც რისკების მონიტორინგის ნაწილი, უნდა დადგინდეს შემდეგნაირად:

- გათვალისწინებულ იქნეს ბანკის რისკების მასშტაბები ან მათგან გამონვეული ზარალისა და რისკების მიმართ ბანკის კაპიტალის ამტანობის ზღვრები, ანუ ივლება „წითელი ხაზი“ თითოეული რისკისათვის, რომლის იქით ბანკმა აღარ უნდა გასწიოს რისკი;

- გათვალისწინებულ იქნეს წარსულის გამოცდილება ზარალთან მიმართებაში და ადამიანური რესურსების უნარი;
- ნებისმიერი პოზიციის დაწესებულ ლიმიტზე გადამეტების შემთხვევაში ინფორმაცია უნდა წარედგინოს რისკების მართვის სტრუქტურულ ერთეულს, რისკების მართვის კომიტეტსა და საჭიროების შემთხვევაში – დირექტორატს.

ლიმიტების დადგენა არის უმნიშვნელოვანესი ელემენტი რისკების მართვის სისტემაში და მან უნდა მოიცავს შემდეგი:

- ლიმიტი საბანკო ოპერაციებსა და პროდუქტებზე;
- ლიმიტი უცხოურ ვალუტაზე;
- ლიმიტი ღია სავალუტო პოზიციაზე;
- დასაშვები ზარალის (დანაკარგის) ლიმიტი;
- დღიური ლიმიტი;
- ლიმიტი ცალკეულ მსესხებელსა და ოპერაციის მონაწილე მეორე მხარეზე;
- ლიმიტი დაკავშირებულ მხარეებზე;
- ლიმიტი სამეურნეო და გეოგრაფიული სეგმენტების მიხედვით.

რისკების მართვის სამსახური ახდენს ლიმიტების განსაზღვრას. როგორც წესი, თითოეული რისკისათვის შეიძლება დადგინდეს სხვადასხვა დონე (მაგალითად, „ზომიერი“, „საყურადღებო“, „კრიტიკული“ და ა.შ.). რისკების სამსახურის მიერ დადგენილ ლიმიტებს თითოეული რისკის მიხედვით ამტკიცებს რისკების მართვის კომიტეტი ან სხვა კოლეგიალური ორგანო (აქტივ-პასივების მართვის კომიტეტი, საკრედიტო კომიტეტი, დირექტორატი), მათი უფლებამოსილების შესაბამისად. რა თქმა უნდა, ლიმიტების განსაზღვრისას ყურადსაღებია ქვეყანაში არსებული საბანკო რეგულაციები.

4) რისკების მართვის საინფორმაციო სისტემა, როგორც რისკების მართვის პროცესის ნაწილი, მენეჯმენტის საინფორმაციო სისტემების ნაწილია და აუცილებელია მისი შემუშავება. რისკების მართვის საინფორმაციო სისტემის ერთ-ერთ ელემენტს წარმოადგენს ანგარიში რისკების შესახებ. იგი აუცილებლად უნდა მომზადდეს რეგულარულად, რისკების მართვის სამსახურის ან უფლებამოსილი პირების მიერ, რომლებიც დამოუკიდებელი არიან ოპერაციებში ჩართული სხვა ნებისმიერი სტრუქტურული ქვედანაყოფისაგან.

რისკების მართვის საინფორმაციო სისტემა უნდა ითვალისწინებდეს რაოდენობრივ-ტექნიკურ ფორმატში შეფასებული რისკების გადაყვანას ხარისხობრივ ფორმატში მაქსიმალურად ავტომატიზებულად, რომელიც ადვილად გასაგები იქნება უმაღლესი მენეჯმენტისათვის.

5) რისკების კონტროლი აუცილებელია კონკრეტული რისკის სამართავად. ბანკს შეუძლია გააკონტროლოს რისკები ისეთი საზომების მეშვეობით, რომლებიც მოიცავენ ჰეჯირებასა და რისკების შემცირების სხვა მეთოდებს, როგორებიცაა, მაგალითად, გარანტიების გაცემა, „სეკურიტიზაცია“ და საკრედიტო დერივატივები, და გააძლიეროს ბანკის კაპიტალი პოტენციური რისკის გასაწვრივებად.

6) აქტივებისა და ვალდებულებების მართვა გულისხმობს კომერციულ ბანკში საპროცენტო, სავალუტო და ლიკვიდობის რისკების კონტროლს. აქ-

ტივებისა და ვალდებულებების მართვის ეფექტიანი გამოყენების ხელშესაწყობად ბანკებში იქმნება აქტივ-პასივების მართვის კომიტეტი. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ზოგიერთ ბანკში ამ და რისკების მართვის კომიტეტების ფუნქციები და უფლება-მოვალეობები ერთ კომიტეტშია თავმოყრილი.

აქტივ-პასივების მართვის კომიტეტის კომპეტენციაში შედის ისეთი საკითხების განხილვა და შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღება, როგორებიცაა:

- სახსრების (ფონდების) განთავსების სტრატეგია;
- სახსრების მოზიდვის დაფინანსების სტრატეგია;
- ფასწარმოქმნის სტრატეგია (საბანკო პროდუქტებზე ფასების დანესება);
- ჰეჯირების სტრატეგია;
- საპროცენტო რისკების მართვა, კერძოდ, ლიმიტების დანესება სპეციალურ რისკებზე, ასევე რისკების შეფასება „გეპ“-ის ანალიზის, ხანგრძლივობის „დურაციის“ ანალიზის ან სიმულაციის მოდელის გამოყენებით.

აქტივ-პასივების მართვის კომიტეტი, როგორც გასული მასალიდან გვახსოვს, არის კოლეგიალური ორგანო, რომელიც იკრიბება პერიოდულად, როგორც წესი, კვარტალში ერთხელ მაინც, და მის მუდმივმოქმედ წევრებს ამტკიცებს ბანკის სამეთვალყურეო საბჭო.

კომიტეტის რეგულარულ შეხვედრებზე, როგორც წესი, განიხილება ისეთი საკითხები, როგორებიცაა: გადაწყვეტილებები მოკლევადიან განთავსებებზე, ფასები და დაფინანსებასთან დაკავშირებული სხვა გადაწყვეტილებები, ტენდენციები და ფაქტობრივი შედეგები ბიუჯეტის გეგმურ პარამეტრებთან მიმართებაში, საპროცენტო რისკების გავლენა ბანკის აქტივებსა და ვალდებულებებზე.

7) რისკების შეფასება სტრესტესტების მოდელების გამოყენებით

მიზნად ისახავს რისკების შეფასებას ანომალიურ საბაზრო პირობებში, ბანკის პოტენციური ეკონომიკური ზარალის შეფასების მეშვეობით, რათა დადგინდეს ბანკის მგრძობელობა და მდგრადობის უნარი რისკფაქტორების ცვლილებებისადმი და იმ ფაქტორების იდენტიფიცირება, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ბანკის პორტფელზე.

სტრესტესტის ჩატარებისას რისკების შეფასების სისტემა უნდა იყოს საკმაოდ მოქნილი, რაც მრავალი სცენარის გამოყენების საშუალებას შექმნის. სტრესტესტის დროს გამოყენებული დაშვებები გულდასმით უნდა იქნეს შემოუშავებული, რათა მოხდეს ბანკის პორტფელში არსებული ტენდენციების შემოწმება. ბანკმა უნდა ჩაატაროს სტრესტესტი წარსულში მიღებული უდიდესი ზარალის (დანაკარგის) საფუძველზე და წარსულში მომხდარი დიდი საბაზრო ცვლილებების გათვალისწინებით.

სტრესტესტის ანალიზის მეშვეობით შესაძლებელი უნდა გახდეს პოტენციური ზარალის დაანგარიშება, რის შედეგადაც ბანკს შესაძლებლობა მიეცემა, შეაფასოს ყველა უარყოფითი შედეგი, რაც შეიძლება მის მოგებასა და კაპიტალში ცვლილებებით იყოს გამოწვეული.

როგორც წესი, კომერციულ ბანკში თითოეული მნიშვნელოვანი რისკისათვის ცალ-ცალკე დგინდება ამ რისკის მართვის პოლიტიკა, პროცედურა, ლიმიტები და მათი გაანგარიშების მეთოდოლოგია.

დაბოლოს, ორიოდ სიტყვა უნდა ითქვას რისკების მართვასთან დაკავშირებულ შიდა კონტროლის სისტემაზე, რომელიც ფუნქციონირებს კომერციულ ბანკში. ამ სისტემის მასშტაბები, როგორც წესი, უნდა მოიცავდეს უფლებამოსილებისა და პასუხისმგებლობის დადგენას პოლიტიკების, პროცედურებისა და ლიმიტების შესაბამისობის მონიტორინგისათვის და ასევე ანგარიშვალდებულებათა დადგენასა და ფუნქციების მკაფიო განაწილებას რისკის წარმომქმნელ და მაკონტროლებელ სტრუქტურებს შორის.

23.3. რისკების მართვის გამოყენება საბანკო ზედამხედველობის თვალსაზრისით

როგორც ნებისმიერი ცენტრალური ბანკი, საქართველოს ეროვნული ბანკიც საზედამხედველო პოლიტიკის გატარებისას განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს კომერციულ ბანკებში რისკების მართვის სისტემების ადეკვატურობას, რათა ეს სისტემები იძლეოდნენ რისკების გონივრული მართვის, დროული იდენტიფიცირების, ადეკვატური შეფასების, ეფექტიანი მინიტორინგისა და კონტროლის საშუალებას.

თანამედროვე ქართულ პრაქტიკაში ეროვნული ბანკის მხრიდან საზედამხედველო ფუნქციის შესრულებისას კომერციული ბანკების რისკების მართვისათვის ძირითადად გამოიყენება სამი მიმართულება:

- I. საბანკო ზედამხედველობა CAMELS-ის სისტემით;
  - II. საბანკო ზედამხედველობა თემატური შემონშებით;
  - III. სავალდებულო ნორმატივები კომერციული ბანკებისათვის.
- დავახასიათოთ ისინი:

I. საბანკო ზედამხედველობა CAMELS-ის სისტემით

საქართველოში CAMELS-ის სისტემით კომერციული ბანკების რისკების შეფასების საფუძველს წარმოადგენს „კომერციული ბანკების ფინანსური ანგარიშგებისა და სტატისტიკური მონაცემების საფუძველზე ფინანსური მდგომარეობის CAEL-ის სისტემით ანალიზისა და შეფასების მეთოდური სახელმძღვანელო“^[24]. სახელმძღვანელოს მიხედვით, „საბანკო ზედამხედველობის ძირითად არგუმენტს მენაბრეთა დანაკარგის რისკის შემცირება და ამ გზით ბანკების მიმართ საზოგადოების ნდობის განმტკიცება წარმოადგენს“. გასულ მასალაში ვისაუბრეთ CAMELS-ის სისტემის შესახებ, ასევე ცალკეული თემების განხილვისას (აქტივები, ლიკვიდობა, მოგება) შევეხეთ ბანკის რისკების ანალიზისა და შეფასების საკითხებს. ამჯერად მოკლედ შევაფასოთ აღნიშნული სახელმძღვანელოს ძირითადი საკითხები.

როგორც ვიცით, CAMELS-ის სისტემით ჩატარებული ანალიზის შემდეგ ხდება კომერციული ბანკისათვის შესაბამისი რეიტინგის დადგენა 1-დან 5-მდე. მინიჭებული რეიტინგი უნდა ასახავდეს კომერციული ბანკის არსე-

24 დამტკიცებულია საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2007 წლის 25 სექტემბრის №251 ბრძანებით.